ներ (1905), Հօրոտ-Մօրոտ (1907), նաեւ Թեմ. Դպրանոցի, Հոգեւորականաց Խնամատարութեան և Հայազգի աղքատաց եկեղ. հոգաբարձութեան **հաշիւները**։ — Հ. Գաֆրաննեան Նոր Նախիջեւանի մէջ տպուած կը նշանակէ **Մեծագործութիւն** (1896) և **Այբբենարան** մը (1897)։ — Վերջին տարիներս այս քաղաքը հրատարակուած են **Մեր Զայնը** և **Լոյս** պարբերականները։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ (**Աժտէրխան** կամ **Աժդարխան**) փոխադրուած է

318. **Յովսէփ Ա. Արղութեանցի** տպարանը՝ Նոր Նախիջեւանէն։ **1796** ին հոնկէ լոյս ընծայուած մեծադիր 9 էջնոց գրքոյկը եղած է **Խօսք** «ասացեալ ի Յ. պատկազգեաց Ս. Արք. Եպսկ.է՝ հիւսիս. կողմունս եղեալ ամենայն ազգիս Հայոց» — քարոզ զոր նոյն եկեղեցական 5 Ապր. 1796 ին խօսած է Ղզլարի Ս.Ծ.ածին եկեղեցին, «ի ներկայութեան Բարձր Գերազանցութեան Ենարալ Անշէֆ, և զանազան նշանակիր Կաւալեր Իվան Վասիլիչ Գուդովիչին, և այլ զօրապետաց. ի ժամանակի չուելոյն Զօրացն» ևն.։

319. **Տպ. Ա. Եղիազարեանի** անուամբ Աստրախանի մէջ տպուած կայ **Հրաւէր** «ի խորհրդարանէ Ռուսաց Ս.Ծ.աշնչեց ժողովոյն» գիրքը **1821** ին, մինչ միեւնոյն քաղաքին մէջ, առանց տպարանի յիշատակութեան, ուրիշ հետեւեալները. — **Ժամագիրք (1818)**, **Նորագոյն գրոյցք** (թրգմ. ռուս. Արք. սրկզ. Ս.Ծ սարեան) 1820, **Համառօտ վարդապետութիւն** ուղղափառութեան (Գ. Պատկանեանց) 1821, **Պատմ.** Աղեքսանդրի Մակեդոնացւոյ 1827։

ՄՈՍԿՈՒԱ (հին ուղղութեամբ ՄՈՍԿՈՎ. կամ ՄՈՍԿՎ.Ա) հայ ուսումնասիրական գիրքերու հրատարակութեան տեսակէտով՝ կը ներկայանայ մեզ կեդրոնավայր մը ուր հայազգի մտաւորականներ 1820ական թուականէն սկսեալ մղում տուած են բանասիրական-պատմական ճիւղին և որոնց մէջ փայլած են Պօլսեցին Միքայէլ Ճ. Վ. Սալլանթեանց, Զուղայեցին Մկրտիչ Էմին Յովսէփեան, Մագիստրոս և Զարմայր Մսերեանք, նորոգ հանգուցեալ նշանաւոր բանասէր Գրիգոր Խալաթեանց եւայլն։

320. **Օգոստեան Սեմէնի** տպարանէն լոյս կ'ընծայուին. — **Ազգօգուտ յայտարարութիւն** «Յովակիմայ Եղիազարեան առ լուսաւորչականս ազգակիցս իւր...» **1820**, **Բառարան ռուս. հայ.** (Յր. քհնյ. Այամդարեանց) 1821, **Քերականութիւն**(ներ) գրբ. և ռուս., **Եսակ** Տեառն մերոյ (թրգմ. ռուս.) 1827, **Պատասխանիք** «առ անհրաւ զրպարտութիւնս խմաստակի...» գրբ. քերականութեան քննադատութեան առթիւ (1828), **Մուզայք Արարատեան** (1829)։ – Յաջորդ տարին, առանց տպարանի յիշատակութեան լոյս տեսած են **Միհ Արար ծառայի** պատմութիւն և **Հուշակաւոր աղօթք** Ներսիսի (12 լեզուով)։ – Օգոստեան Սեմէնի տառերը գնած է յետոյ Վլատիմիր Դոտին։

321. **Տպարան "Ճեմարանի Հայոց Տեարց Լազարեանց"**. — Համանուն հոյակապ կրթարանին, տպարանին և Մոսկուայի տաճարին հիմնողը եղած է անմահն ՅՈՎԱԿԻՄ որ ԼԱԶԱՐԵԱՆՑ բարեհամբաւ տոհմը պանծացուցած է՝ Հայութեան մատուցած իր գնահատելի ծառայութիւններով որոնց մասնակցած են իր մեկենաս եղբայրը ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ և յաջորդներ։ – **1829** ին հիմնուած այս գործատունէն լոյս ընծայուած են. — **Համառօտ քննութիւն** Քրիստ. հաւատոյ, **Կրօնագիտութիւն** (1831), **Սկզբունք** քրիստ. վրդպ. (1833), Նոր Կտակարան (1834, նաեւ Բ. տիպ), **Քերականութիւն** (Յ. Եղիազարեան = Լազարեանց) 1839, **Սաղմոս** (1842), **Քերականութիւն** (Մ. Էմին) 1846, **Ճառ** (1848), **Ընթիր հատուածք** (1849, որ 61 ին նորէն տպուած է), **Մեղու Հայաստանի** ԺԹ. և Ի. տարիները, **Եղբայր եւ քոյր**, **Հսկայական ձեռքեր**, **Արքայադուստր** Վարդենի (1879), **Մովսէս Խորենացին** և Հայոց հին վէպերը (1871), դասագիրքեր, ևն. ևն.։ — Տպարանը հետզհետէ կատարելագործուած է նորգ. մամուլներով և Մխիթարեանց փայլուն տառերով որոնք կը պատրաստուէին իր սեպհ. ձուլարանին մէջ և որոնցմէ կը ծախուէին նոյն իսկ ուրիշ քաղաքներու հայ գործարանաց։ Վերջէն Օ. Հերրէկ գնած է Լազարեան Ճեմարանի «մայրերը»։

322. **Վլատիմիր Դոտին** (կամ **Վօղեմար**) ֆրնս. գրավաճառն Օ. Սեմէնի կազմածքը ձեռք ձգելով՝ իբր կը բանայ և կը տպէ **Հրահանգ** քրիստ. հաւատոյ, **Վէպք**